Walenty Poczta[1]
Paweł Siemiński[2]

Wpływ integracji Polski z Unią Europejską na sytuację dochodową w rolnictwie w okresie poakcesyjnym

1. Wstęp

Uzyskanie przez Polskę statusu państwa członkowskiego UE uwolniło polskie rolnictwo od negatywnych skutków unijnego protekcjonizmu rolnego[3]. Jednocześnie wskutek szeroko rozbudowanemu instrumentarium WPR, rolnictwo zyskało ochronę przed konkurencją zewnętrzną. Sytuacja ta nie zagwarantuje jednak przetrwania i rozwoju wszystkim gospodarstwom rolnym w Polsce. Pomimo przystąpienia do UE, choć ochrona polskiego rolnictwa będzie duża, to polscy producenci rolni będą musieli sprostać silnej konkurencji zarówno ze strony rolników UE-15, jak i pozostałych krajów EŚW oraz Cypru i Malty w ramach Jednolitego Rynku Europejskiego.

Z całą pewnością można powiedzieć, że sytuacja ekonomiczna rolnictwa uległa zmianie z chwilą uzyskania przez Polskę członkostwa w UE. Samo rolnictwo musi się jednak liczyć z koniecznością licznych przeobrażeń. Zachodzące przeobrażenia są efektem objęcia sektora rolnego mechanizmami Wspólnej Polityki Rolnej oraz mechanizmami Jednolitego Rynku Europejskiego. Członkostwo Polski w UE oraz „uczestnictwo w europejskim obszarze jednolitego rynku oznacza proces wyrównywania cen i nowe możliwości dochodowe rolnictwa wynikające z wyższego poziomu popytu, cen oraz realizacji wsparcia ekonomicznego wynikającego z reguł

---

[1] Prof. dr hab. Walenty Poczta jest kierownikiem Katedry Ekonomiki Gospodarki Żywnościowej w Akademii Rolniczej w Poznaniu.

[2] Mgr Paweł Siemiński jest asystentem w Katedrze Ekonomiki Gospodarki Żywnościowej w Akademii Rolniczej w Poznaniu.

[3] Z dniem 01.05.2004 roku polscy producenci rolni nie muszą już konkurować na rodzimym rynku z produktami subwencjonowanymi pochodzącymi z krajów UE-15, jednocześnie pojawiły się nowe możliwości zbytu produkcji rolniczej na rynkach UE-25.

Wspólnej Polityki Rolnej, a także zewnętrznej ochrony celnej" (Tomczak, Wilkin, 2003).

Wskutek integracji rolnictwa polskiego z unijnym, którego konsekwencją są transfery środków pieniężnych, istnieją duże szanse na przyspieszenie jego modernizacji, wzmocnienie konkurencyjności, a także poprawę dochodów rolniczych. W dłuższej perspektywie członkostwo Polski w UE przełoży się na osiągnięcie strategicznego celu polityki wspólnotowej (zwłaszcza polityki strukturalnej i regionalnej), jakim jest dążenie do zwiększenia spójności społeczno-ekonomicznej krajów członkowskich UE.

W ocenie środowisk rolniczych członkostwo Polski w Unii Europejskiej postrzegane jest w dwojaki sposób. Zdaniem jednych, objęcie Polski pełnym instrumentarium WPR oraz skuteczne i efektywne wykorzystanie kryjących się za tym możliwości finansowania skutkować będzie poprawą sytuacji dochodowej rolników. Dochody rolników będą bowiem wzrastać z tytułu uzyskania płatności bezpośrednich, wsparcia rynkowego produkcji rolniczej oraz dofinansowana inicjatyw rolniczych w ramach funduszy strukturalnych (Zegar, 2004). Zdaniem innych, członkostwo Polski w UE może być także jednym z czynników stagnacji dochodów poprzez ograniczanie swobodnego wzrostu produkcji w wyniku regulacji WPR (a będącego jednocześnie naturalną drogą poprawy dochodów) czy też nasilenia konkurencji ze strony producentów unijnych.

Wiadomo jednak, że w Polsce z uwagi na przyjęty system płatności bezpośrednich i towarzyszące temu częściowe uniezależnienie wsparcia rolnictwa od bieżących decyzji produkcyjnych, nastąpi silniejsze powiązanie procesów gospodarowania z sygnałami płynącymi z rynku, co w konsekwencji może przyczynić się do lepszego i efektywniejszego wykorzystania zasobów produkcyjnych w rolnictwie (*Płatności bezpośrednie w UE...*, 2004). W związku z powyższym, można sformułować tezę, że istnieją rzeczywiste przesłanki poprawy sytuacji dochodowej ludności rolniczej utrzymującej się z pracy w efektywnie funkcjonujących gospodarstwach rolnych.

2. Cel, zakres i metoda

Celem badań przedstawionych w artykule jest ocena skutków wywołanych integracją w sektorze rolnym w 2004 r. Wpływ integracji Polski z Unią Europejską na rolnictwo, w tym skutki ekonomiczne tego procesu w pierwszym okresie akcesji były przedmiotem licznych prognoz i symulacji (Krzyżanowska, 2001; Poczta, Siemiński, 2002; Poczta, 2003; Świtłyk, Kaczocha, 2003). Problem ten, a zwłaszcza ekonomiczne efekty integracji w rolnictwie jako sektorze gospodarki narodowej w dalszym ciągu stanowią przedmiot szczególnego zainteresowania, bowiem ich znajomość umożliwia poznanie kierunku i tempa zmian w polskim rolnictwie,

wskazuje na możliwości jego dostosowania do unijnych standardów, dostarcza też wiedzy o efektywności dotychczasowych działań, oraz informuje o konkurencyjności polskiego rolnictwa wskutek zmian warunków gospodarowania oraz samego otoczenia konkurencyjnego na Jednolitym Rynku Europejskim. W artykule podjęto próbę oceny sytuacji rolnictwa polskiego na koniec roku 2004, ze szczególnym uwzględnieniem wpływu integracji z UE.

W analizach wykorzystano dane statystyki masowej zarówno polskie, jak i unijne oraz wyniki badań różnych instytucji, m.in. Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej, Agencji Rynku Rolnego, Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Ocena sytuacji ekonomicznej rolnictwa polskiego w ujęciu sektorowym obejmuje szacunek przychodów pieniężnych rolnictwa w warunkach integracji, to jest w roku 2004 w stosunku do okresu sprzed integracji, czyli 2003 r. Ocenę sytuacji dochodowej ze względu na dostępność danych ustalono tylko dla subsektora rolnictwa indywidualnego obejmującego 86,66% użytków rolnych [UR] i 86,28% produkcji towarowej rolnictwa. Obliczenia przeprowadzono dla przychodów rolnictwa pochodzących ze skupu produktów rolnych oraz ze sprzedaży targowiskowej, opierając się na uproszczonym koszyku dóbr. Przychody z tytułu produkcji towarowej powiększono o dopłaty bezpośrednie i dopłaty z tytułu ONW[4], do których otrzymania rolnicy byli uprawnieni w 2004 r. Przychody zostały pomniejszone o nakłady pochodzące z zakupu, opłatę pracy najemnej oraz podatki i saldo innych płatności.

Wśród założeń przyjętych do analizy wykorzystano dostępne dane o średnich ważonych cenach na produkty rolne w Polsce w r. 2004 – tak oszacowany wzrost cen wyniósł 20,5% w stosunku do r. 2003[5]. Ponadto przyjęto za IERiGŻ[6], że wzrost cen środków produkcji do produkcji rolniczej wyniósł 18,3%[7], przyjmując jednocześnie, że poziom zmian nakładów będzie proporcjonalny do zmian w wolumenie produkcji.

Założono trzy warianty dopłat z tytułu WPR UE:

I – przyjęto, że rolnicy otrzymają 1/3 dopłat bezpośrednich, czyli tę wielkość, która faktycznie wpłynęła do sektora rolnego do końca 2004 r. – jest to więc wariant obejmujący rok kalendarzowy 2004;

---

[4] ONW – obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania.

[5] Jest to oszacowany ważony wskaźnik wzrostu cen uproszczonego koszyka produktów rolnych liczony w relacji średnie ceny w roku 2004 do średnich cen w r. 2003. Różni się zatem nieco od wskaźnika ustalonego przez IERiGŻ i opublikowanego w Biuletynie Miesięcznym „Rynek Rolny" 2005, nr 2, który liczony w relacji grudzień 2004 do grudnia 2003 wynosi 17,3%.

[6] Biuletyn Miesięczny „Rynek Rolny" 2005, nr 2 IERiGŻ Warszawa.

[7] Z powodu braku odpowiednich informacji nie udało się zastosować średniego ważonego wskaźnika wzrostu cen środków produkcji liczonego w relacji rok do roku, zastosowano natomiast wskaźnik obrazujący wzrost cen liczony jako relacja ich poziomu z grudnia 2004 r. do grudnia 2003 r. W związku z tym, że podstawowe wzrosty cen środków do produkcji rolnej miały miejsce w pierwszej połowie 2004 r. można przyjąć, że odzwierciedla on w miarę poprawnie wzrost cen.

II – przyjęto 100% dopłat bezpośrednich, jest to wariant odnoszący się bardziej do cyklu produkcyjnego w rolnictwie lub roku gospodarczego w sektorze rolnym;

III – przyjęto 100% dopłat plus dopłaty z tytułu ONW, który też jest wariantem odnoszącym się do cyklu produkcyjnego w rolnictwie lub roku gospodarczego w sektorze rolnym.

3. Wpływ integracji na ekonomiczną sytuację rolnictwa

Należy zaznaczyć, że uzyskane wyniki analiz pokazują przede wszystkim kierunkowe zmiany, jest bowiem za wcześnie, żeby jednoznacznie przesądzać o ekonomicznej sytuacji rolnictwa na podstawie dotychczasowych danych, które obejmują zbyt krótki okres. Wyniki obliczeń zaprezentowano w tabeli 1.

Tabela 1. Przychody rolnictwa w 2003 i 2004 r. w mln zł (szacunek)

Rok	Przychody rolnictwa:					
	skup	sprzedaż targowiskowa	dopłaty obszarowe	ONW	razem przychody	2003 = 100%
wariant I – produkcja towarowa + 1/3 dopłat						
2003	25 331,0	11 211,9	0,0	0,0	36 542,9	100,0
2004	28 052,3	12 416,4	2133,8	0,0	42 602,5	116,6
wariant II – produkcja towarowa + całość dopłat						
2003	25 331,0	11 211,9	0,0	0,0	36 542,9	100,0
2004	28 052,3	12 416,4	6401,4	0,0	46 870,0	128,3
wariant III – produkcja towarowa + całość dopłat + całość ONW						
2003	25 331,0	11 211,9	0,0	0,0	36 542,9	100,0
2004	28 052,3	12 416,4	6401,4	1758,2	48 628,2	133,1

Źródło: Obliczenia własne na podstawie roczników statystycznych GUS.

Wyniki przeprowadzonej analizy wskazują, że w r. 2004 w stosunku do r. 2003, w zależności od przyjmowanej opcji transferu środków pieniężnych do rolników, przychody rolnictwa uzupełnione dopłatami obszarowymi oraz płatnościami z tytułu ONW powinny ulec następującemu zwiększeniu:

- wariant I – 17%,
- wariant II – 28%,
- wariant III – 33%.

Na wzrost przychodów rolnictwa wywołany dopłatami obszarowymi i płatnościami z tytułu ONW wpłynęły także zmiany w wolumenie skupu produktów rolnych oraz ceny skupu. W r. 2004 w stosunku do r. 2003 przychody rolnictwa były większe z powodu wzrostu wartości skupu rzepaku (179%), buraków cukro-

wych (171%), mleka (127%), drobiu (110%) i bydła (104%), przy czym wzrost ten w przypadku mleka był spowodowany jednoczesnym wzrostem wolumenu skupu o 5% i cen skupu o blisko 22%, w pozostałych przypadkach wynikał ze wzrostu cen skupu, które najsilniej wzrosły w przypadku buraków cukrowych o 67% i bydła mięsnego o 32%. Również w 2004 r. była korzystna sytuacja cenowa na rynku wieprzowiny, której ceny w porównaniu do 2003 r. wzrosły o 29%, ale było to efektem znacznie mniejszej podaży, bowiem wolumen skupu zmniejszył się o 25%. Natomiast ujemny wpływ na przychody rolnictwa odnotowano w przypadku skupu ziemniaków i zbóż. Wartość skupu tych produktów była znacząco mniejsza w 2004 r. w porównaniu do 2003 r., ziemniaków o 19%, a zbóż o około 28%, przy czym taka sytuacja była efektem znacznie mniejszego wolumenu skupu.

Okazuje się, że przychody rolnictwa zostały (a w latach następnych będą w większym stopniu[8]) istotnie uzupełnione przez dopłaty obszarowe (bezpośrednie). Udział transferów pieniężnych z tytułu objęcia polskiego rolnictwa mechanizmami WPR w przychodach rolnictwa w 2004 r., w zależności od wariantu wynosił:

- wariant I (1/3 dopłat) – 5,0%,
- wariant II (100% dopłat) – 13,7%,
- wariant III (100% dopłat + ONW) – 16,8%.

Należy wskazać, że realna kwota środków pieniężnych, która trafiła do rolników z tytułu objęcia polskiego rolnictwa instrumentarium WPR UE do końca 2004 r. wyniosła 2135 mln zł[9] i to one wywarły rzeczywisty wpływ na poprawę dochodów rolniczych w 2004 r. Natomiast kontynuacja wypłat dopłat bezpośrednich (za rok 2004) na początku 2005 roku istotnie poprawiła sytuację ekonomiczną sektora rolnego w drugim roku integracji.

4. Wpływ integracji na dochody w rolnictwie indywidualnym

Sytuacja dochodowa rolnictwa polskiego w warunkach integracji jest wypadkową działania dwóch przeciwstawnych sił. Po pierwsze, za sprawą dodatniego wpływu dopłat obszarowych, płatności ONW oraz wyższych cen na produkty rolne dochody rolnicze będą wzrastać. Po drugie, jednocześnie na ten pozytywny proces nakłada się ujemny wpływ wywołany wzrostem kosztów produkcji rolniczej, który w głównej mierze jest pochodną wzrostu cen nakładów materialnych produkcji rolniczej zakupywanych przez rolników. Z uwagi na dostępność danych analizowano wyłącznie dochody w rolnictwie indywidualnym.

---

[8] Stawki dopłat obszarowych wypłacane w EURO będą wzrastać zgodnie z warunkami członkostwa, natomiast kwoty wypłacane rolnikom będą się ponadto kształtować zależnie od kursu złotego wobec euro.

[9] Informacja rzecznika prasowego ARiMR.

Przeprowadzone badania wskazują, że w 2004 r. w porównaniu do r. 2003 nastąpił wzrost nominalnych dochodów w rolnictwie indywidualnym (tab. 2).

Tabela 2. Nominalny dochód do dyspozycji w rolnictwie indywidualnym (szacunek)

Rok		Nominalny dochód do dyspozycji w rolnictwie indywidualnym [mln zł]	Zmiana 2003 = 100%
2003		13 139,0	100,0
2004	I wariant	14 046,2	106,9
	II wariant	17 744,5	135,1
	III wariant	19 268,2	146,7

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

W zależności od przyjętego wariantu transferu środków pieniężnych kierowanych do rolnictwa polskiego w ramach instrumentów finansowych WPR, dochody w rolnictwie indywidualnym powinny być wyższe odpowiednio:

- wariant I (1/3 dopłat) – około 6,9%,
- wariant II (100% dopłat) – około 35,1%,
- wariant III (100% dopłat + ONW) – około 46,7%.

Przy przyjęciu jako okresu rozliczeniowego roku kalendarzowego, w zasadzie na przyrost dochodów wpływ wywarła tylko około 1/3 dopłat obszarowych wypłaconych za r. 2004, bowiem wyłącznie taką część ARiMR wypłaciła rolnikom. Dlatego należy przyjąć, że wariant I jest najbliższy rzeczywistemu przyrostowi dochodów w rolnictwie indywidualnym w r. 2004. Pozostałe dwa warianty wskazują w zasadzie na wyłącznie kalkulacyjny przyrost dochodów, możliwy jednakże do osiągnięcia w sytuacji gdyby ARiMR posiadała możliwości wypłacenia całości środków pieniężnych do końca 2004 r.

5. Wpływ integracji z UE na rolnictwo Wielkopolski

W rolnictwie wielkopolskim przychody ze sprzedaży produktów rolnych, które obejmowały skup i sprzedaż targowiskową, w 2004 r., w porównaniu do roku 2003 były wyższe o 18,4%. Także wzrosły przychody ogółem w badanym okresie, które były uzupełniane dopłatami obszarowymi i płatnościami z tytułu ONW, przy czym w zależności od opcji ich transferu wzrost ten powinien być następujący:

- wariant I – 22%,
- wariant II – 30%,
- wariant III – 32%.

Natomiast udział transferów pieniężnych z tytułu objęcia polskiego rolnictwa mechanizmami WPR w przychodach rolnictwa wielkopolskiego w 2004 r., w zależności od wariantu wynosił:

- wariant I (1/3 dopłat) – 3,1%,
- wariant II (100% dopłat) – 8,8%,
- wariant III (100% dopłat + ONW) – 10,3%.

Tabela 3. Przychody rolnictwa w Wielkopolsce w 2003 i 2004 r. w mln zł (szacunek)

Rok	Przychody rolnictwa (w mln zł)					
	skup	sprzedaż targowiskowa	dopłaty obszarowe	ONW	razem przychody	2003 = 100%
wariant I – produkcja towarowa + 1/3 dopłat						
2003	4693,1	2077,2	0,0	0,0	6770,3	100,0
2004	5721,5	2291,8	257,6	0,0	8270,9	122,2
wariant II – produkcja towarowa + całość dopłat						
2003	4693,1	2077,2	0,0	0,0	6770,3	100,0
2004	5721,5	2291,8	772,7	0,0	8786,0	129,8
wariant III – produkcja towarowa + całość dopłat + całość ONW						
2003	4693,1	2077,2	0,0	0,0	6770,3	100,0
2004	5721,5	2291,8	772,7	150,7	8936,7	132,0

Źródło: Obliczenia własne na podstawie roczników statystycznych GUS.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że udział transferów pieniężnych WPR w przychodach ogółem rolnictwa wielkopolskiego nie jest wysoki. Rolnictwo wielkopolskie do końca 2004 r. zostało zasilone środkami finansowymi pochodzącymi z zewnątrz – a więc takimi, które nie były wprost efektem działalności produkcyjnej – w kwocie 257,6 mln zł[10], co stanowiło 3,1% przychodów ogółem, natomiast ich całkowity udział w przychodach ogółem, nie przekraczał 11%.

6. Wnioski

Objęcie rolnictwa polskiego mechanizmami Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej wywołało zmianę sytuacji ekonomicznej tego sektora gospodarki narodowej. Wyniki analizy wskazują, że sytuacja ekonomiczna rolnictwa polskiego uległa poprawie przede wszystkim wskutek wyższych przychodów rolnictwa. Także na integracji z UE skorzystało rolnictwo wielkopolskie. W 2004 r. w stosunku do r. 2003 nastąpił wzrost przychodów rolnictwa, wzrosły także w rolnictwie indywidualnym nominalne dochody do dyspozycji. Można jednak postawić tezę, że rolnictwo w r. 2005 nie będzie mogło liczyć w takim stopniu jak w 2004 r. na wzrost cen produktów rolnych, bowiem tzw. efekt wejścia do UE polegający na wyrówny-

[10] Informacja rzecznika prasowego ARiMR.

waniu się cen produktów rolnych[11], został niemal całkowicie skonsumowany przez rynek w 2004 r., można natomiast oczekiwać w rolnictwie stabilizacji poziomu cen środków produkcji, co przełoży się na zmniejszenie ryzyka gospodarowania w rolnictwie.

Otrzymane wyniki w niniejszej analizie potwierdzają wyniki Dyrekcji Generalnej ds. Rolnictwa Komisji Europejskiej, która stwierdziła, że sytuacja w nowych krajach członkowskich w cztery miesiące po rozszerzeniu może być rozpatrywana jako pozytywna (Prospects for agricultural markets and income..., 2004). Potwierdzają się także wyniki wcześniejszych analiz, które dowodziły oczekiwanych pozytywnych efektów w dochodach rolniczych, za sprawą wzrostu cen na produkty rolne, które zbliżyły się do średnich unijnych (UE-15) oraz płatności bezpośrednich" (The future of rural areas..., 2004). Rzeczywisty wzrost dochodów w rolnictwie polskim w 2004 r. – będący skutkiem środków finansowych, które trafiły do rolników – to około 7%, natomiast potencjalny – będący skutkiem wszystkich zobowiązań, które powstały w roku 2004, a w większej części powinny trafić do rolników dopiero w 2005 r. – wynosi około 45%.

Pomimo widocznych pozytywnych efektów już w pierwszym roku integracji należy jednak pamiętać, że nie we wszystkich gospodarstwach rolnych nastąpi poprawa sytuacji dochodowej ludności rolniczej. Powszechnie będzie występować zjawisko zróżnicowania dochodów rolniczych (Zegar, 2004) za sprawą bardzo zróżnicowanej aktywności ekonomicznej polskich gospodarstw rolnych (Józwiak, 2004). Jest to efekt różnego ich potencjału przyrodniczego, kapitałowego i intelektualnego oraz kierunku produkcji. Generalnie sytuację dochodową w rolnictwie polskim charakteryzuje niski – względem innych grup zawodowych – poziom, pogłębiany wieloma czynnikami (w większości egzogenicznymi) blokującymi poprawę tychże dochodów.

Należy podkreślić, że instrumenty WPR nigdy nie będą w stanie zniwelować skutków małej skali produkcji i niskiej produktywności czynników produkcji, a szczególnie pracy. Dla wielu gospodarstw, zwłaszcza tych najmniejszych, dopłaty bezpośrednie będą jedynie doraźnym uzupełnieniem dochodów[12]. W tych przypadkach konieczna jest zarówno poprawa skali i efektywności wytwarzania, jak i poszukiwanie dochodów z innych źródeł.

[11] Ceny niektórych produktów rolnych mogą wzrastać również w latach przyszłych, bowiem nadal występują różnice w poziomie cen, ale będzie to jedynie możliwe wówczas, gdy znacząco poprawi się jakość produktów rolnych oraz ich marketing.

[12] Począwszy od 2008 roku gospodarstwa niespełniające unijnych standardów produkcji nie będą mogły otrzymywać dopłat obszarowych (bezpośrednich).

Literatura

Józwiak W., *Możliwości poprawy dochodowości gospodarstw chłopskich po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej*, (w:) *Wieś, rolnictwo i gospodarka żywnościowa po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej*, (red.) A. Kowalski, E. Mazurkiewicz, Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Warszawie, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Warszawa 2004

Krzyżanowska Z., *Korzyści i koszty objęcia polskich gospodarstw instrumentami WPR – rachunki symulacyjne*, (w:) *Gospodarstwa rolne w UE. Koszty i korzyści*. FDPA 2001

Płatności bezpośrednie w UE jako instrument wsparcia sektora rolnego – przeszłość, teraźniejszość i przyszłość, Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa SAEPR, 2004

Poczta W., *Rolnictwo polskie w przededniu integracji z Unią Europejską*, Wyd. AR w Poznaniu, Poznań 2003

Poczta W., Siemiński P., *Prognoza rentowności podstawowych kierunków produkcji rolnej w warunkach integracji z Unią Europejską*, (w): *Zróżnicowanie regionalne gospodarki żywnościowej w Polsce w procesie integracji z Unią Europejską*, Wyd. AR w Poznaniu, Poznań 2002, s. 383–398

Poczta W., Siemiński P., *Sytuacja ekonomiczna rolnictwa polskiego w świetle negocjacji akcesyjnych z Unią Europejską*, (w): *Regionalne zróżnicowanie agrobiznesu*, (red.) W. Poczta, Wyd. AR w Poznaniu, Katedra Ekonomiki Gospodarki Żywnościowej, Poznań, s. 71–78

Poczta W., Siemiński P., *Sytuacja ekonomiczna rolnictwa polskiego w świetle negocjacji akcesyjnych z Unią Europejską – próba prognozy*, (w): *Zróżnicowanie regionalne gospodarki żywnościowej w Polsce w procesie integracji z Unią Europejską*, Wyd. AR w Poznaniu, Poznań 2002, s. 347–382

Prospects for agricultural markets and income 2004–2011 FOR EU-25 (2004), European Commission Directorate-General for Agriculture

Świtłyk M., Kaczocha E., *Ryzyko polskich gospodarstw wyspecjalizowanych w produkcji roślinnej w warunkach integracji z UE*, (w): *Acta Agraria et Silvestria*, Sek. Ekonomiczna, vol. XL, Wydawnictwo PAN, Kraków 2003, s. 50–55

The future of rural areas in the CEE new Member States, Network of Independent Agricultural Experts in the CEE Candidate Countries, IAMO 2004, I–VI, 32–33

Tomczak F., Wilkin J., *Rolnictwo polskie wobec integracji europejskiej: możliwości rozwojowe, bariery i strategie adaptacyjne*, Krajowa Rada Spółdzielcza, Warszawa 2003, s. 1–23

Zegar J.S., *Dochody chłopskie w latach transformacji oraz po akcesji do Unii Europejskiej*, (w:) *Wieś, rolnictwo i gospodarka żywnościowa po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej*, (red.) A. Kowalski, E. Mazurkiewicz, Wyższa Szkoła Eko-

nomiczna w Warszawie, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Warszawa 2004, s. 100–110

Influence of Poland integration with European Union on income situation in agriculture after accession period

Summary

The Polish accession to the European Union is seen as the chance of the improvement in competitiveness of the Polish agricultural sector and in the increasing efficiency of transfers in the form of direct payments. This article attempts to estimate the Polish agricultural situation for the turn of the year 2004, with the special consideration of the integration impact from the EU. Results of the analyses show that accession conditions caused essential or in some cases clear improvement of the profit-making situation in Polish agriculture. The CAP (Common Agriculture Policy) implementation is one of the mechanisms meant to improve the economic condition.